

КОНСТРУКЦІЙНА ГРАМАТИКА ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ РЕЧЕНЬ

Статтю присвячено аналізу основних положень конструкційної граматики як напряму теоретичної лінгвістики, у межах якого основною мовною одиницею є конструкція як некомпозиційний мовний знак. Центральним положенням конструкційної граматики є заперечення потреби протиставлення основних і периферійних граматичних одиниць. Визначено ознаки конструкцій, розмежовано конструкції та конструкти, виділено синтаксичні, семантичні, прагматичні та просодичні аспекти аналізу конструкцій, наголошено на розмежуванні внутрішніх і зовнішніх ознак конструкцій, що стане надійним теоретичним підґрунтям для аналізу фразеологізованих речень української мови. Розглянуто принципи побудови бокс-діаграми як основного формального методу конструкційної граматики, який покликаний втілити не тільки форму конструкції, але й відобразити особливості семантики, прагматики та просодики, що загалом відбиває теоретичне положення конструкційної граматики про взаємовплив мовних рівнів. Позичено колексемний аналіз, розмежувальний колексемний аналіз і коваріацію лексем як корпусно зорієнтовані статистичні методи дослідження конструкцій.

Ключові слова: бокс-діаграма, конструкція, конструкційна граматика, синтаксичний фразеологізм, фразеологізоване речення.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. На початку 80-х років ХХ ст. в американській лінгвістиці формується новий напрям теоретичної лінгвістики – конструкційна граматика (Construction Grammar), засновником якої є видатний американський лінгвіст Чарльз Філлмор (Charles Fillmore), більше відомий у нашій країні за ранніми працями, у яких обґрунтовано теорію відмінкової граматики (Case Grammar). Основна ідея конструкційної граматики полягає в тому, що елементарною одиницею мови визнається конструкція – мовний знак, у якому певний аспект плану вираження або плану змісту не можна пояснити, спираючись на форму або зміст його складників. Наприклад, англійська конструкція *Why don't you be the leader?* (укр. *Чому б тобі не бути лідером?*) має форму питального речення, містить заперечний компонент *don't* (*не*), але при цьому передає модально-стверджувальне значення (= *Ти можеш/повинен бути лідером*).

Мір'ям Фрайд (Mirjam Fried) визначає сутність цієї конструкції так: «Конструкція позитивної пропозиції *Why don't you be the leader?* втілює конфлікт між, з одного боку, функцією та значенням *wh*-виразу, запереченням та синтаксисом питання, а також, з іншого боку, інтерпретацією позитивної пропозиції на конструкційному рівні, що, очевидно, не може бути віднесеною до будь-яких рис конститuentів як таких, і не впливає з простої послідовності значень конститuentів. Конструкційне значення, таким чином, презентує ідіосинкретичну зовнішню контрибуцію, що існує незалежно від внутрішніх специфікацій» [21, с. 25].

На сьогодні конструкційний підхід до граматики підтримано багатьма лінгвістами в різних країнах світу, у його межах виникли окремі школи (конструкційна граматика Берклі, радикальна конструкційна граматика, втілена конструкційна граматика, знаково-базована конструкційна граматика та ін.), регулярно проводяться конференції, присвячені пошукам у цьому напрямі (зокрема, «International conference on Construction Grammar» 2016 р. відбудеться вже вдев'яте), авторитетними є вузькоспеціалізовані журнали «Constructions» (Німеччина) та «Constructions and Frames» (Нідерланди) (<https://benjamins.com/#catalog/journals/cf/main>, останній входить до міжнародної наукової бази Scopus); успішно розвиваються заснований Чарльзом Філлмором інтернет-проект семантично анотованих речень Framenet (США) (<https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/>) та інформаційний сайт Constructiongrammar (Чехія), де у вільному доступі розміщено наукові розвідки представників конструкційної граматики (<http://www.constructiongrammar.org/>).

В українському синтаксисі загальноновизнаним є започаткований Люсьєном Теньєром предикатно-аргументний підхід до речення, згідно з яким центральним компонентом речення є дієслово-предикат, валентний потенціал якого зумовлює кількість і якість (семантичне наповнення та морфологічну форму) субстантивних компонентів (актантів), позиції яких є передбачуваними, але не обов'язковими, тобто у висловленні вони можуть лишатися не заповненими. Вагомий внесок у розвиток цього підходу зробили Іван Вихованець, Анатолій Загнітко та їхні учні [3; 4; 7; 8 та ін.]. Обґрунтування валентнісного бачення сутності речення мотивувало розв'язання низки важливих теоретичних проблем: типології предикатів, розмежування типів суб'єктних, об'єктних, адресатних та інструментальних синтаксем,

моделювання речення, парадигматичних відношень у межах однієї / кількох моделей речення та ін. Водночас варто зазначити, що пошуки мовознавців переважно сконцентровано на дієслівних реченнях вільного (не зв'язаного, не ідіоматичного) типу, що є цілком закономірним через їхню продуктивність в українській мові.

Кілька останніх років об'єктом наших пошуків є фразеологізовані речення української мови – особливий тип речення, у якому фіксовано розташовані постійний і змінний компоненти пов'язані ідіоматично, граматичні зв'язки і прямі лексичні значення слів послаблені або втрачені на сучасному етапі розвитку мови; такі речення є впливовим засобом вираження ставлення мовця до висловлюваного, характерним для розмовного мовлення, текстів художнього та публіцистичного стилів [1; 2; 5; 14; 17 та ін.]: *Оце так друг! Що за дитина! Чим не чоловік! Війна є війна. Яке там допомогли! Відмовила так відмовила. Пісня як пісня* (докладно про ознаки та статус синтаксичних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць див. у праці [Ситар, 2011]).¹ Очевидно, що в межах предикатно-аргументного підходу не вдається виявити та пояснити принципи організації фразеологізованих речень, оскільки вони переважно не містять дієслівних предикатів як організаційних центрів, а формуються навколо поєднання службових і повнозначних компонентів, яким властиве семантичне спустошення або семантичний зсув (*чим не, що за, оце так, от тобі/вам і/й, яке там, куди там* і под.), або навколо поєднання повторюваних повнозначних і службових (*як, так, і, не* і под.) компо-

¹ Цей своєрідний тип речень на матеріалі різних мов привертав увагу представників різних лінгвістичних шкіл та напрямів (передусім, широкого підходу до фразеології (Володимир Архангельський, Анатолій Баранов, Дмитро Добровольський та ін.), розмовного синтаксису (Наталія Шведова, Дмитро Шмельов та ін.), функційно-комунікативного синтаксису (Майя Всеволодова, Алла Величко, Любов Балобанова та ін.), Московської семантичної школи (Ігор Мельчук, Юрій Апресян, Леонід Іомдін, Валентина Апресян та ін.)), у межах яких дослідники оперують термінами, усталеними в межах відповідної концепції («стійка фраза», «фразеологізоване речення», «синтаксичний фразеологізм», «комунікативний фразеологізм», «синтаксична ідіома», «граматична ідіома», «фразеосхема», «конструкція малого синтаксису», «конструкція мікросинтаксису», «фразема», «нестандартна конструкція», «формальна ідіома» («лексично вільна ідіома») і под.), проте аналіз переваг та недоліків вживання кожного з наведених термінів вартий окремого дослідження. Водночас зазначимо, що термін «фразеологізоване речення» вживаємо в цій статті як добре відомий та усталений в українському мовознавстві [Личук, 2001; Личук, Шинкарук, 2011].

ментів, що й зумовлює пошуки іншої лінгвістичної теорії та інших методів для їх коректного опису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пропоноване дослідження спирається передусім на першоджерела – праці представників конструкційної граматики Чарльза Філлмора (Charles Fillmore), Адель Голдберг (Adele Goldberg), Мір'ям Фрайд (Mirjam Fried), Вільяма Крофта (William Croft), а також на аналітичні огляди Юлії Кузнецової, Катерини Рахіліної [10; 11, с. 18–75] та Віктора Храковського [16], у яких виділено засадничі принципи конструкційної граматики в зіставленні з іншими відомими лінгвістичними теоріями (когнітивною граматиною, генеративною лінгвістикою, лексико-семантичним (вербоцентричним) підходом та ін.). З-поміж праць українських дослідників відзначимо дослідження Вікторії Жуковської, яка акцентує увагу на формалізації відношень між елементами конструкції, що здійснюється за допомогою рамкових діаграм [6, с. 14].

На важливість застосування ідей конструкційної граматики для аналізу фразеологізованих речень одним із перших звернув увагу Михайло Копотєв, визначивши основні положення конструкційної граматики як теоретичні передумови дослідження, присвяченого з'ясуванню принципів синтаксичної ідіоматизації на підставі зіставного аналізу «синтаксичних ідіом» (або «синтаксичних фразем») у російській і фінській мовах [9, с. 17–20]. На матеріалі української мови подібних досліджень досі не здійснено.

Мета статті – з'ясувати можливості, які надає конструкційна граMATика для виявлення властивостей фразеологізованих речень як одного із типів конструкцій. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) сформулювати основні положення конструкційної граматики; 2) проаналізувати сутність поняття «конструкція» та виділити аспекти аналізу конструкцій; 3) схарактеризувати методи аналізу конструкцій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Узагальнюючи результати досліджень Чарльза Філлмора, Адель Голдберг, Мір'ям Фрайд, Вільяма Крофта та інших лінгвістів, можна сформулювати такі основні положення конструкційної граматики.

1. Мова складається з конструкцій, які тлумачаться як конвенційні та некомпозиційні мовні знаки, форма та значення яких не можуть бути пояснені тільки за допомогою поєднання форми та зна-

чення їхніх компонентів. Одна з учениць Чарльза Філлмора Адель Голдберг у монографії «Конструкції: погляд на аргументну структуру з позиції конструкційної граматики» (1995) запропонувала таке визначення конструкції: «Фразові зразки вважаються конструкціями, якщо дещо про їхню форму або значення не є чітко передбачуваним властивостями їхніх компонентних частин або іншими конструкціями» [23, с. 4]. Відповідно конструкція має власне значення (значення конструкції), яке не залежить від слів, що її наповнюють [23, с. 1].

2. Мета конструкційної граматики, за Мір'ям Фрайд, – «обґрунтувати визначальні властивості всіх типів мовних виразів. Це базується на припущенні, що будь-який тип мовної структури – є вона регулярною чи відносно незвичайною – має однакову інформаційну цінність у наших пошуках розуміння природи мови як певного типу когнітивної та соціальної поведінки» [23, с. 1]. Саме це положення є вкрай важливим для подальшого вивчення фразеологізованих речень, оскільки знімає протиставлення ядерних і периферійних мовних одиниць. На думку Чарльза Філлмора, Пола Кея та Мері Кетрін О'Коннор, нетипові конструкції викликають цілком виправдане зацікавлення лінгвістів і становлять складну теоретичну проблему, вирішення якої можливе саме з позицій конструкційної граматики [19; 20]. Мір'ям Фрайд формулює дві гіпотези, на які спирається наведене теоретичне положення: а) «модель, що розглядається як складна, така, що розташована поза типовими зразками, може також впевнено розглядатися як звичайна»; б) «вивчення незвичайних зразків може також допомогти нам зрозуміти природу граматичної організації загалом» [23, с. 1].

За визначенням Віктора Храковського, конструкційний підхід є «зручним для аналізу нестандартних ідіоматизованих конструкцій, які практично не розглядались у межах вербоцентричної концепції» [16, с. 295]. Цікаво, що орієнтація на ідіоматичні вислови різних типів (питання про їхнє розмежування, очевидно, варте окремої розвідки) – одні лінгвісти вважають перевагою конструкційної граматики, що вирізняє її з-поміж інших лінгвістичних теорій (див., зокрема, [11; 16]), а інші кваліфікують як суттєвий недолік, за який цей напрям зазнає найбільшої критики (див. дискусію, вміщену в журналі «Cognitive Linguistics» (2009, № 1)). З цього приводу варто зауважити, що з часу виникнення конструкційна граMATика зазнала суттєвих змін та її основні принципи вже давно поширені і на регулярні, типові конструкції (див. бібліографію на <http://www.constructiongrammar.org/>).

3. Конструкційна граматики не робить чіткого розмежування між граматикою і лексикою, вивчає їх у нерозривній єдності [23, с. 2].

4. За Вільямом Крофтом, конструкції формують мережу людських знань, пов'язаних із мовою [18, с. 66].

5. Конструкційна граматики виходить також із розмежування «конструкції» як абстрактного зразка, своєрідного узагальнення та «конструктив» як «фізичних реалізацій конструкцій в актуальному дискурсі» [23, с. 3].

Чарльз Філлмор виділяє зовнішні та внутрішні властивості конструкції: «Говорячи про зовнішній синтаксис конструкції, ми звертаємося до властивостей конструкції як цілого, так би мовити, чогось, що відомо мовцям про конструкцію, тобто релевантного щодо більших синтаксичних контекстів, в яких воно припустиме. Під внутрішнім синтаксисом конструкції ми розуміємо опис конструкційної структури» [19, с. 36]. Це протиставлення ознак конструкцій підтримує Мір'ям Фрайд: під зовнішніми ознаками вона розуміє наявні обмеження на співвідношення конструкції з більшим синтагматичним контекстом, а внутрішня структура конструкції описується через обмеження, що стосуються її складників [23, с. 16]. Наведений розподіл відображається і в бокс-діаграмах (див. нижче).

Важливим є питання про параметри аналізу конструкцій. Уже стало класикою конструкційної граматики дослідження Чарльза Філлмора, Пола Кея та Мері Кетрін О'Коннор «*Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone*» (1988), у якому лінгвісти проаналізували англійський вираз *let alone* (український частковий еквівалент – *не говорячи вже про*) у єдності трьох аспектів – синтаксичного, семантичного та прагматичного [20]. Як визначальні ознаки синтаксису цієї конструкції виділено такі: *let alone* як координативний сполучник (зв'язка); *let alone* як конструкція з подвійним фокусом; *let alone* як одиниця негативної полярності. У межах семантики виразу розглянуто загальну семантику *let alone*, наведено інтерпретацію фрагментів речень, прокоментовано пресупозиційні виміри та градації, кваліфіковано *barely* (укр. *ледве*) як F-елемент. Прагматичні властивості витлумачено як визначальні для функціонування конструкцій: «...Значна частина мовної компетенції мовців має бути описана як репертуар кластерів інформації, що включає одночасно морфосинтаксичні зразки, принципи семантичної інтерпретації, яким вони присвячені, і в багатьох випадках *специфічні прагматичні функ-*

ції, для яких вони й існують» [20, с. 534] (виділення курсивом наше. – Г. С.). Прагматичні властивості конструкції охоплюють пояснення сутності двох мовленнєвих актів, яким протистоїть висловлення, що містить *не говорячи вже про*, та з'ясування способу його введення до конверсаційного контексту. Як слушно зауважують Катерина Рахіліна та Юлія Кузнецова, ця конструкція демонструє потребу не послідовного, а одночасного аналізу різних її рівнів, оскільки «більш слабке припущення, яке відкидається на прагматичному рівні, розташовує об'єкти, які з'являються на синтаксичному рівні, на шкалі, що діє на семантичному рівні» [11, с. 20].

В останніх працях Мір'ям Фрайд наголошує, що опис будь-якої конструкції передбачає чотири площини, які охоплюють сукупність компонентів, поданих у таблиці 1 [23, с. 18] (формулювання та термінологію авторки збережено. – Г. С.).

Таблиця 1

Приклади атрибутів та їхніх значень

Домен	Атрибут	Значення
Синтаксичний	лексична категорія фінитність граматична функція	n, adj, v, p ... +/- subj, obj, obl ...
Семантичний	число визначеність семантична роль	однина, двоїна, множина ... +/- агенс, пацієнс, мета ...
Просодичний	просодичний конститuent інтонація наголос	слово, фраза, клітик... спадна, висхідна... первинний, вторинний, нульовий
Прагматичний	включеність у дискурс регістр мовленнєвий акт жанр дискурсивна роль зсув у топіку	активна, доступна, нульова формальний, неформальний питання, прохання... інформаційний, аргументативний... тема, рема так / ні

У дослідженнях, присвячених конструкціям, застосовують кілька методів аналізу мовних одиниць: 1) формальний метод побудови бокс-діаграм; 2) статистичні методи – колексемний аналіз, розмежувальний колексемний аналіз та коваріацію лексем.

Бокс-діаграма є методом формалізації (моделювання) відношень між компонентами конструкції. За Вікторією Жуковською, «ГК [граматика конструкцій] використовує символічний запис у вигляді боксів (рамки) як зручний спосіб організації всієї інформації, необхідної,

щоб надати адекватний опис лінгвістичної структури. Бокс-діаграми (рамкові діаграми) гніздового типу стали найбільш характерною та впізнаваною рисою репрезентацій в ГК» [6, с. 14]. Як приклад наведемо діаграму, запропоновану Чарльзом Філмором для англійського складного речення *The sooner you learn how to pronounce her name, the more likely is she to go out with you* (укр. *Чим швидше ти вивчиш, як вимовляти її ім'я, тим більш імовірно вона піде з тобою на побачення*) (див. рис. 1, поданий за [19, с. 53])¹.

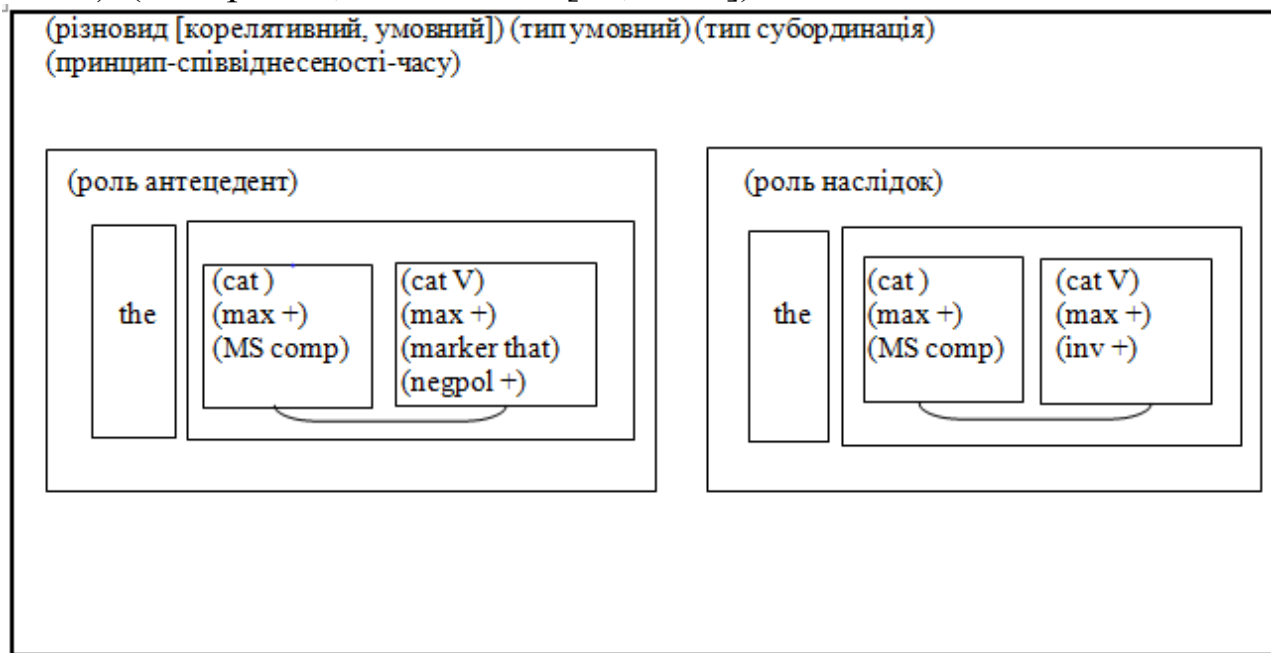

Рис. 1. Бокс-діаграма англійської конструкції *The sooner you learn how to pronounce her name, the more likely is she to go out with you*

Схеми боксового типу відрізняються від інших (зокрема, дерев залежності, методу безпосередніх складників) принциповою орієнтацією не тільки на форму мовної одиниці, але й на її семантику, прагматику та просодиду, що загалом відбиває теоретичне положення конструкційної граматики про тісний взаємозв'язок та взаємовплив мовних рівнів. За Мір'ям Фрайд, специфіка організації більшості граматичних конструкцій вимагає «репрезентацій, обтяжених відсиланням до додаткових шарів інформації (семантичної, прагматичної тощо)» [23, с. 16], тому через прагнення поєднати різні площини аналізу конструкцій виникли так звані «боксы в боксах», які демонструють, що кожному рівню аналізу відповідає окремий бокс, поєднання

¹ Умовні позначки: cat – категорія, cat V – категорія дієслова, MS comp – головне-підрядне компаративне, marker *that* – маркер *що*, negpol – негативна полярність, inv – інверсія.

яких утворює загальний бокс конструкції. Приклад такого формалізованого запису (див. рис. 2) та коментар до нього Мір'ям Фрайд подаємо нижче.

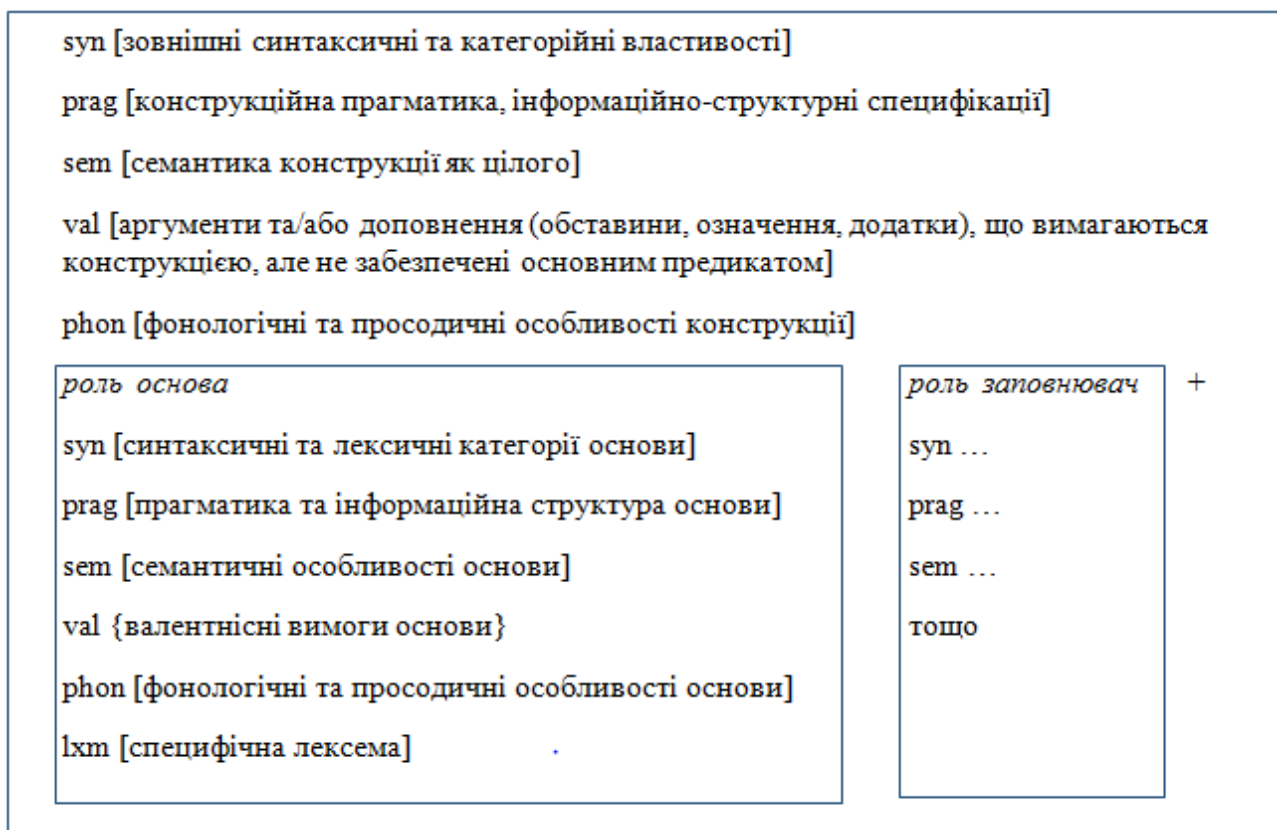

Рис. 2. Структура конструкційної репрезентації

«Зовнішній бокс презентує цілу конструкцію, яка в цьому випадку має два структурні відгалуження (внутрішні бокси); основа передує своїм залежним; символ «Кіні плюс», що розташований за правим відгалуженням, показує, що основа передбачає одного або двох залежних. Кожен бокс (зовнішній або внутрішній) буде містити різноманітні підмножини типів властивостей, перерахованих тут загалом: синтаксичних, прагматичних, семантичних, валентнісних тощо. У зовнішньому боксі знаходяться зовнішні риси, релевантні щодо специфікації конструкції; всередині боксів – риси, асоційовані з індивідуальними конститuentами (внутрішні риси)» [23, с. 16].

Анатоль Стефанович (Anatol Stefanowitsch) та Стефан Гріс (Stefan Th. Gries) як представники колострукційного аналізу – напряду, який спирається на теоретичні положення конструкційної граматики і застосовує статистичні методи аналізу мовного матеріалу, запропонували такі методи вивчення «колострукцій» (цей термін утворено за допомогою складання двох слів – collocation (колокація) і construction (конструкція)):

1) колексемний аналіз – метод, призначений для встановлення ступеня притягування/відштовхування певної лєми слотом конструкції;

2) розмежувальний колексемний аналіз – метод, за допомогою якого можна порівняти дві функційно подібні конструкції і визначити, якій із них надає перевагу певна лексема;

3) коваріація лексем – метод, що передбачає обчислення, наскільки часто одна лексема в одному зі слотів вживається одночасно з іншими лексемами в інших слотах [25–27].

Грунтовний аналіз сутності цих методів та прикладів їхнього застосування здійснено у праці [11, с. 34–46]. Зауважимо, що такі дослідження є корпусно зорієнтованими, тобто їхня статистична вірогідність і коректна реалізація можливі тільки на підставі аналізу корпусних даних, і на матеріалі української мови вони поки ще не виконувалися.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Фразеологізовані речення як некомпозиційні одиниці з виразним прагматичним спрямуванням є одним із різновидів граматичних конструкцій. Видається, що ідеї конструкційної граматики можуть стати надійним теоретичним підґрунтям для простеження принципів і закономірностей побудови фразеологізованих речень в українській мові, а залучення методів конструкційної граматики може дати поштовх для одержання нових результатів у цьому напрямку.

Перспективи подальших досліджень бачимо у практичному застосуванні теоретичних положень і методів конструкційної граматики під час аналізу структурних, семантичних і прагматичних ознак фразеологізованих речень української мови.

Література

1. Балобанова Л. А. Семантико-прагматический потенциал синтаксических фразеологизмов и их лексикографическое представление в словаре учебного типа : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык как иностранный)» / Балобанова Л. А. ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2004. – 28 с.
2. Величко А. В. Синтаксическая фразеология для русских и иностранцев : учеб. пособие / А. В. Величко. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 96 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

5. Всеволодова М. В. Принципы лингвистического описания синтаксических фразеологизмов: на материале синтаксических фразеологизмов со значением оценки / М. В. Всеволодова, Ён Лим Су. – М. : МАКС Пресс, 2002. – 164 с.
6. Жуковська В. В. Граматика конструкцій: історичні витoki та теоретичне підґрунтя [Електронний ресурс] / В. В. Жуковська // Лінгвістика сьогодні: синхронні та діахронні студії : матеріали Міжвуз. наук. семінару. – 2014. – С. 10–17. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/12669>
7. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
8. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – 294 с.
9. Копотев М. В. Принципы синтаксической идиоматизации / М. В. Копотев. – Хельсинки : Helsinki University Press, 2008. – 126 с.
10. Кузнецова Ю. Л. Грамматика конструкций. Обзор / Ю. Л. Кузнецова // Научно-техническая информация. – 2007. – Сер. 2, № 4. – С. 3–6.
11. Лингвистика конструкций / отв. ред. Е. В. Рахилина. – М. : Издат. центр «Азбуковник», 2010. – 584 с.
12. Личук М. І. Ступені фразеологізації речень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. І. Личук ; НАН України ; Ін-т укр. мови. – К., 2001. – 16 с.
13. Личук М. І. Ступені фразеологізації речень / М. І. Личук, В. Д. Шинкарук. – Чернівці : Рута, 2001. – 136 с.
14. Русская грамматика. В 2 т. Т. 2. Синтаксис / под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1980. – 709 с.
15. Ситар Г. В. Статус синтаксичних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць / Г. В. Ситар // Вісн. Донец. нац. ун-ту. Сер. Б : Гуманітарні науки. – 2011. – № 2. – С. 66–74.
16. Храковский В. С. Вербоцентрический подход к конструкциям и/или грамматика конструкций / В. С. Храковский // Смыслы, тексты и другие захваты-вающие сюжеты : сб. ст. в честь 80-летия И. А. Мельчука. – М. : Яз. славян. культуры, 2012. – С. 288–300.
17. Шмелёв Д. Н. Синтаксическая членимость высказывания в современном русском языке / Д. Н. Шмелёв. – М. : URSS, 2006. – 148 с.
18. Croft W. Radical construction grammar. Syntactic theory in typological perspective / William Croft. – USA : Oxford University Press, 2001. – 448 p.
19. Fillmore Ch. J. The Mechanisms of «Construction Grammar» / Charles J. Fillmore // Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. – 1988. – P. 35–55.
20. Fillmore C. J. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: the Case of *let alone* / C. J. Fillmore, P. Kay, M. C. O'Connor // Language. – 1988. – Vol. 64 (3). – P. 501–538.
21. Fried M. Construction Grammar [Electronic resource] / Mirjam Fried // To appear in A. Alexiadou & T. Kiss (eds.), Handbook of syntax (2nd ed.). – Berlin : Walter de Gruyter. – Access mode : <http://ling.ff.cuni.cz/en/linguistics/fried/biblio.php>

22. Fried M. Constructions and Frames as Interpretive Clues / Mirjam Fried // Belgian Journal of Linguistics. – Vol. 24. Frames: from Grammar to Application / ed. by P. Sambre and C. Wermuth. – 2010. – P. 83–102.
23. Goldberg A. E. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure. 1 ed. / Adele E. Goldberg. – University Of Chicago Press, 1995. – March 15. – 271 p.
24. Goldberg A. E. Constructions: a New Theoretical Approach to Language / Adele E. Goldberg // Trends in Cognitive Sciences. – 2003. – Vol. 7 – No. 5 May. – P. 219–224.
25. Gries S. Th. Extending Collostructional Analysis: a Corpus-Based Perspective on ‘Alternations’ / Stefan Th. Gries, Anatol Stefanowitsch // International Journal of Corpus Linguistics. – 2004. – Vol. 9 (1). – P. 97–129.
26. Stefanowitsch A. Collostructions: Investigating the Interaction between Words and Constructions / Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries // International Journal of Corpus Linguistics. – 2003. – Vol. 8–2. – P. 209–43.
27. Stefanowitsch A. Covarying Collexemes / Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries // Corpus Linguistics and Linguistic Theory. – 2005. – Vol. 1–1. – P. 1–43.

References

1. Balobanova L. A. Semantiko-pragmatischenkiy potencial sintaksicheskikh frazeologizmov i ikh leksikograficheskoe predstavlenie v slovare uchebnogo tipa : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriya i metodika obucheniya i vospitaniya (russkiy yazyk kak inostrannyy)» / Balobanova L. A. ; Mosk. gos. un-t im. M. V. Lomonosova. – M., 2004. – 28 s.
2. Velichko A. V. Sintaksicheskaya frazeologiya dlya russkikh i inostrantsev : ucheb. posobie / A. V. Velichko. – M. : Izd-vo MGU, 1996. – 96 s.
3. Vykhovanets I. R. Narisy z funktsionalnoho syntaksysu ukrayinskoyi movy / I. R. Vykhovanets. – K. : Nauk. dumka, 1992. – 224 s.
4. Vykhovanets I. R. Hramatyka ukrayinskoyi movy. Syntaksys / I. R. Vykhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
5. Vsevolodova M. V. Principy lingvisticheskogo opisaniya sintaksicheskikh frazeologizmov: na materiale sintaksicheskikh frazeologizmov so znacheniem otsenki / M. V. Vsevolodova, En Lim Su. – M. : MAKS Press, 2002. – 164 s.
6. Zhukovska V. V. Hramatyka konstruktsiy: istorychni vytoky ta teoretychne pidgruntya [Elektronnyy resurs] / V. V. Zhukovska // Lnhvistyka sohodennya: synkhronni ta diakhronni studiyi : materialy Mizhvuz. nauk. seminaru. – 2014. – S. 10–17. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/12669>
7. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrayinskoyi movy. Syntaksys : monohrafiya / A. P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 2001. – 662 s.
8. Zahnitko A. P. Teoriya suchasnoho syntaksysu : monohrafiya / A. P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 2007. – 294 s.
9. Kopotev M. V. Principy sintaksicheskoy idiomatizatsii / M. V. Kopotev. – Khelsinki : Helsinki University Press, 2008. – 126 s.
10. Kuznetsova Yu. L. Grammatika konstruktsiy. Obzor / Yu. L. Kuznetsova // Nauchno-tehnicheskaya informatsiya. – 2007. – Ser. 2, № 4. – S. 3–6.

11. Lingvistika konstruktsiy / otv. red. E. V. Rakhilina. – M. : Izdat. tsentr «Azbukovnik», 2010. – 584 s.
12. Lychuk M. I. Stupeni frazeolohizatsiyi rechen : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrayinska mova» / Lychuk M. I. ; NAN Ukrayiny ; In-t ukr. movy. – K., 2001. – 16 s.
13. Lychuk M. I. Stupeni frazeolohizatsiyi rechen / M. I. Lychuk, V. D. Shynkaruk. – Chernivtsi : Ruta, 2001. – 136 s.
14. Russkaya grammatika. V 2 t. T. 2. Sintaksis / pod red. N. Yu. Shvedovoy. – M. : Nauka, 1980. – 709 s.
15. Sytar H. V. Status syntaksychnykh frazeolohizmiv u systemi frazeolohichnykh odynyts / H. V. Sytar // Visn. Donetsk. nats. un-tu. Ser. B : Humanitarni nauky. – 2011. – № 2. – S. 66–74.
16. Khrakovskiy V. S. Verbostricheskiy podkhod k konstrukciyam i/ili grammatika konstruktsiy / V. S. Khrakovskiy // Smysly, teksty i drugie zakhvatyvayushchie syuzhety : sb. st. v chest 80-letiya I. A. Melchuka. – M. : Yaz. slavjan. kultury, 2012. – S. 288–300.
17. Shmelev D. N. Sintaksicheskaya chlenimost vyskazyvaniya v sovremennom ruskom yazyke / D. N. Shmelev. – M. : URSS, 2006. – 148 s.
18. Croft W. Radical construction grammar. Syntactic theory in typological perspective / William Croft. – USA : Oxford University Press, 2001. – 448 p.
19. Fillmore Ch. J. The Mechanisms of «Construction Grammar» / Charles J. Fillmore // Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. – 1988. – P. 35–55.
20. Fillmore C. J. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: the Case of *let alone* / C. J. Fillmore, P. Kay, M. C. O'Connor // Language. – 1988. – Vol. 64 (3). – P. 501–538.
21. Fried M. Construction Grammar [Electronic resource] / Mirjam Fried // To appear in A. Alexiadou & T. Kiss (eds.), Handbook of syntax (2nd ed.). – Berlin : Walter de Gruyter. – Access mode : <http://ling.ff.cuni.cz/en/linguistics/fried/biblio.php>
22. Fried M. Constructions and Frames as Interpretive Clues / Mirjam Fried // Belgian Journal of Linguistics. – Vol. 24. Frames: from Grammar to Application / ed. by P. Sambre and C. Wermuth. – 2010. – P. 83–102.
23. Goldberg A. E. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure. 1 ed. / Adele E. Goldberg. – University Of Chicago Press, 1995. – March 15. – 271 p.
24. Goldberg A. E. Constructions: a New Theoretical Approach to Language / Adele E. Goldberg // Trends in Cognitive Sciences. – 2003. – Vol. 7 – No. 5 May. – P. 219–224.
25. Gries S. Th. Extending Collostructional Analysis: a Corpus-Based Perspective on 'Alternations' / Stefan Th. Gries, Anatol Stefanowitsch // International Journal of Corpus Linguistics. – 2004. – Vol. 9 (1). – P. 97–129.
26. Stefanowitsch A. Collostructions: Investigating the Interaction between Words and Constructions / Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries // International Journal of Corpus Linguistics. – 2003. – Vol. 8–2. – P. 209–43.

27. Stefanowitsch A. Covarying Collexemes / Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries// *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. – 2005. – Vol. 1–1. – P. 1–43.

Ситарь Анна. Грамматика конструкций как теоретическая основа исследования фразеологизированных предложений. Статья посвящена анализу основных положений грамматики конструкций как направления теоретической лингвистики, в рамках которого основной языковой единицей является конструкция как некомпозиционный языковой знак. Центральным положением грамматики конструкций является отрицание необходимости противопоставления основных и периферийных грамматических единиц. Определены признаки конструкций, разграничены конструкции и конструкты, выделены синтаксические, семантические, прагматические и просодические аспекты анализа конструкций, внимание акцентировано на дифференциации внутренних и внешних признаков конструкций, что станет надежным теоретическим основанием для анализа фразеологизированных предложений украинского языка. Рассмотрены принципы построения бокс-диаграммы как основного формального метода грамматики конструкций, который призван воплотить не только форму конструкции, но и отобразить особенности семантики, прагматики и просодики, что в целом отражает теоретическое положение грамматики конструкций о взаимовлиянии языковых уровней. Позиционированы коллексемный анализ, разграничительный коллексемный анализ и ковариация лексем как корпусно ориентированные статистические методы исследования конструкций.

Ключевые слова: бокс-диаграмма, конструкция, грамматика конструкций, синтаксический фразеологизм, фразеологизированное предложение.

Sytar Hanna. Construction Grammar as a Theoretical Background of the Sentences with Phraseological Structures Research. The article is devoted to the analysis of Construction Grammar foundations as a field of theoretical linguistics within which the main linguistic unit is construction as a non-compositional linguistic sign. The kernel statement of Construction Grammar is the negation of the need of distinction of the main and peripheral grammatical units. The construction features were determined; constructions and constructs were differentiated; syntactic, semantic, pragmatic and prosodic aspects of construction analysis were identified; distinction between internal and external construction properties was emphasized that will be the reliable theoretical basis for the analysis of Ukrainian sentences with phraseological structures. The principles of box-diagram plotting were considered as a main formal method of Construction Grammar that aims to not only implement the construction form, but also to show semantic, pragmatic and prosodic properties that in general corresponds to the Construction Grammar theoretical point regarding the interference of language levels. Collexeme analysis, distinctive collexeme analysis and the covariation of lexemes were positioned as the corpus-oriented statistical methods of the construction research.

Key words: box-diagram, construction, construction grammar, syntactic idiom, sentence with phraseological structure.